

Motion till riksdagen 2025/26:3780

av **Rebecka Le Moine m.fl. (MP)**

Restaurering och återförvildning av naturen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att basera Sveriges nationella plan för restaurering på vetenskap och fakta, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra ansvaret mellan olika relevanta aktörer inom rewilding och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa ekonomiska incitament för rewilding och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdatera relevant lagstiftning i linje med restaureringslagens intention för att underlätta en effektiv implementering och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att involvera svenska djurparker i arbetet med att stärka svenska hotade populationer och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur arter såsom visent, skogsvildren och svart stork kan återintroduceras till Sveriges natur och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att driva på inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik för att kunna gynna markägare som utför restaureringsåtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Förlusten av natur och arter är en allvarlig kris som kräver kraftfulla åtgärder. Enligt IPBES riskerar en miljon arter globalt att utrotas inom de kommande decennierna. I Sverige är över 2 000 arter rödlistade. Att arter dör ut och utrotas är till störst del på grund av mänsklig aktivitet, såsom habitatförlust, fragmentering, föroreningar, spridning av invasiva arter, klimatförändringar samt ett alltför högt fiske- och jakttryck. Större delen av jordens landyta är modifierad och påverkad av människan på ett sätt

som pressar våra medarter. Orörd natur blir ovanligare för varje dag som går. Det räcker således inte att enbart rikta bevarandeåtgärder åt att skydda det sista som finns kvar av ursprunglig natur på planeten. Det måste göras, skyndsamt. Men vi behöver också reparera trasiga ekosystem och stärka deras funktion. Det handlar om att nu rikta restaurerande åtgärder och jobba med rewilding för en mer levande och vild värld, för att återskapa natur och stärka arters populationer.

Rewilding handlar om att återge naturen sin egen dynamik och självförnyande kapacitet. Genom att återskapa grundläggande ekologiska processer kan ekosystem återhämta sig, stärka biodiversiteten och bidra till klimatanpassning.

Glädjande nog finns numer en EU-lag som handlar om att restaurera naturen. Målet är att alla medlemsstaterna ska genomföra effektiva och områdesbaserade restaureringsåtgärder som ska täcka minst 20 procent av landområden och minst 20 procent av havsområden senast 2030 samt alla ekosystem som är i behov av restaurering senast 2050. Förordningen innehåller också ett antal bindande och tidsatta etappmål. Exempel på sådana etappmål är att i områden med livsmiljötyper som inte är i gott tillstånd ska åtgärder vidtas till 2030 på minst 30 procent av arealen, till 2040 på minst 60 procent av arealen och till 2050 på minst 90 procent av arealen. Senast 2030 ska ingen nettoförlust av urbana grönytor ske, jämfört med 2024. Från och med 2031 ska grönyterna öka i urbana miljöer. Förutom att detta är viktiga åtgärder för den biologiska mångfalden, minskar det risken för hälsorisker kopplade till klimatkrisen. Grönare städer är viktigt för både livskvalitet, hälsa och minskade risker vid till exempel hetta eller kraftiga skyfall.

Tyvärr har Sveriges regering valt att motsätta sig lagen, först inom EU och nu i implementeringsfasen. Detta genom att ge i uppdrag till berörda myndigheter att ”utnyttja flexibiliteter till fullo” för att det inte ska medföra kostnader och ”inte gå utöver miniminivån” i förordningen. För att slippa vidta åtgärder har regeringen också gett i uppdrag att när det gäller ”livsmiljötyper där nuvarande areal inte bedöms motsvara gynnsam referensareal” såsom gräsmarker, rapportera ”okänt” till EU-kommissionen samt att ange 1995 som referensår för Sveriges skogar. Detta är ett sätt för Sveriges regering att säkerställa att lagen inte får effekt och nödvändig restaurering uteblir. Det är också ett sätt att styra bort lagstiftningen från att vila på fakta och vetenskap till att uppnå andra politiska löften. Naturvårdsverket och Jordbruksverket har gemensamt landat i att referensarealerna bör ligga i ett spann som innebär att det behöver återetableras mellan 100 000 och 370 000 hektar.

Det första som måste till är att en ordentlig restaureringsplan tas fram, utan restriktioner eller fiffel, som baseras på vetenskap. En fråga som ofta diskuteras i samband med naturvård och som håller tillbaka takten är finansieringen. Inför EU:s restaureringsplan kommer varje investerad krona att ge cirka 5 kronor tillbaka. Det kan vara värt att påminna om att fungerande ekosystem är en förutsättning för ekonomin. Att låta ekosystem förlora sin livgivande förmåga kan bli mycket mer kostsamt för framtiden än att investera nu och restaurera ekosystem. Men det kommer att kosta pengar. För att lyckas krävs därför också att regeringen ger ekonomiska resurser till införlivandet och implementeringen. För att alla aktörer, inte minst privatpersoner och företag, ska kunna bidra effektivt krävs också ekonomiska incitament; det ska löna sig att bidra till en bättre och mer levande värld. Levande ekosystem bör ses som en del av vår gemensamma tillgång, en allmännytta, som också bör hanteras gemensamt. Det bör avsättas medel nationellt men även införas möjlighet att inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik kunna söka ersättning för restaureringsinsatser. Detta är rimligt inte

minst då EU:s gemensamma jordbrukspolitik står för den största budgetposten inom EU och påverkar hur marker brukas i hela EU. Här finns också de största miljöskadliga subventionerna inom EU, som alltså främjar just ekosystemdegradering av olika slag. Enligt Kunming–Montreal-ramverket ska dessa pengar styras om till bland annat just restaurering. Sverige, och inte minst Sveriges bönder, har allt att vinna på att kunna få EU-stöd för att restaurera naturen. Regeringen bör driva på i EU-sammanhang för att EU:s jordbrukspolitik ska underlätta för medlemsstaternas omställning genom finansiering av åtgärder enligt restaureringslagen. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

För att underlätta implementeringen av restaureringslagen bör också all relevant lagstiftning uppdateras. Bland annat inom miljöbalken, plan- och byggnadslagen, artskyddsförordningen och skogsvårdslagen. Miljölagar i Sverige är skrivna efter en tid när artkrisen inte var lika påtaglig och akut, och restaureringslagen inte fanns till. Med andra ord är dagens miljölagstiftning långt ifrån tillräcklig utan mer fokuserad på att skydda det mest naturvärdefulla. För att restaureringen av Sveriges natur ska få verklig effekt behöver relevant lagstiftning uppdateras.

Betesmarker och ängar

Odlingslandskapets sedan länge hävdade naturbetesmarker och slåtterängar är bland de artrikaste miljöerna i landet, men arealen ängs- och betesmark har minskat kraftigt sedan början av 1900-talet. Det råder dock brist på hävd i form av slåtter och bete av ängs- och betesmarker samt brist på småbiotoper. Naturbetesmarker är rika på biologisk mångfald av växter, svampar och insekter knutna till flerhundraårig hävd genom betesdrift och slåtter. De flesta naturbetesmarkstyper har ogynnsam bevarandestatus enligt uppföljningen av art- och habitatdirektivet och restaureringsbehovet är stort. Restaurering av betesmarker kräver tid, finansiering och fler betande djur.

Skog

I skogslandskap är naturliga störningar som brand, stormfällning och naturlig nedbrytning avgörande för att upprätthålla strukturrikedom och biologisk mångfald. Rewilding kan innebära att skogar får fredas, att död ved lämnas kvar och att naturliga skogscykler tillåts verka. Att snabba på åldrande och skapa död ved kan också vara åtgärder för att snabbare gynna arter som är beroende av död ved i sin livscykel. Andra åtgärder kan innebära att genomföra naturvårdsbränningar eller återskapa svämskogar. I svämskogar handlar det i första hand om att återställa översvämningssystemet, ofta i kombination med åtgärder mot oönskad gräninväxning.

Återinförande av stora betande arter och ökad population av rovdjur kan dessutom reglera populationsdynamik hos hjorddjur, vilket skapar mosaikstrukturer som gynnar andra arter.

Vattendrag

Många svenska vattendrag är reglerade och har olika typer av vandringshinder, vilket hämmar naturliga processer som sedimenttransport, meandring och översvämningar.

Rewilding i detta sammanhang skulle kunna innebära att avlägsna vandringshinder, återställa naturliga flödescykler och återkoppla flodsystem till deras våtmarker. Dessa åtgärder gynnar både fiskpopulationer, fågelliv och insekter, samtidigt som de stärker landskapets motståndskraft mot extrema väderhändelser.

Ålgräsängar

Längs våra kuster finns artrika ålgräsängar som skadats av trafikpåverkan och övergödning och är i behov av skydd. Det finns stora problem med att bottensediment i havet har förhöjda halter av miljögifter och det finns behov av kunskapsuppbyggnad och ett mer strukturerat arbetssätt kring restaurering av förorenade sediment. Det är viktigt att detta arbete stärks och att takten i arbetet ökar.

Våtmarker

Omkring en femtedel av Sveriges rödlistade arter är beroende av våtmarker. Under 1800- och 1900-talet dikades miljontals hektar våtmarker ut i Sverige. Sjöar sänktes och kärr och mossar torrlades. I våra slättlandskap är därför omkring 90 procent av våtmarkerna borta, och totalt sett är tre fjärdedelar av alla Sveriges våtmarker påverkade. Återvätning av dikade våtmarker bidrar till flera miljömål. Utöver att livsmiljöer för hotade arter återställs, har våtmarker en vattenhållande förmåga i landskapet och är naturliga reningsverk. De kan både fungera som skydd vid torka och bidra till minskad övergödning. Genom återvätning minskar också avgången av växthusgaser från de dikade markerna betydligt. Årligen släpper dikade torvmarker omkring 11 miljoner ton växthusgaser, lika mycket som Sveriges samlade personbilstrafik. Miljöpartiet har i regering gjort omfattande satsningar på restaurering av våtmarker. Men potentialen är mycket stor och därför bör arbetet med att återställa våtmarker skalas upp betydligt.

Återintroduktion av arter

Enligt mål 12 i FN:s konvention för biologisk mångfald skulle fram till år 2020 risken för utrotning av världens hotade arter vara avvärd; de som hade snabbt minskande populationer skulle prioriteras (UN 2010). Arter som har haft sin hemorts rätt i Sverige, men som idag listas som nationellt utdöda, uppnådde 217 arter på den svenska rödlistan 2020. Skogsvildren (Rangifer tarandus), stortrapp (Otis tarda) och svart stork (Ciconia nigra) är några av dessa. Men även visent (Bison bonasus) fanns i Sverige för ungefär 10 000 år sedan. Eftersom Sverige har skrivit under konventionen om biologisk mångfald har Sverige därmed en skyldighet att återintroducera dessa djur, såvida det inte kan anses orsaka väsentlig skada. Att återintroducera arter är en annan del av rewilding, men för att det ska fungera krävs ett noggrant förarbete, och ekosystemet som ska bära populationen måste ha rätt förutsättningar. Det är viktigt att all typ av återintroduktion sker i dialog med lokalbefolkning.

Igenväxningen är enligt Artdatabanken det största hotet mot jordbrukslandskapets arter. Restaurering av värdefulla marker är därför högt prioriterat. En restaurering som

visenter och skogsvildren skulle kunna bidra till. Lokaliseringen vid en återintroduktion av skogsvildren bör vara geografiskt skild från renskötselområden.

Skogsvildren

Skogsvildren, Rangifer tarandus, var tidigare utbredd över nordöstra Europa, men den utrotades från både Sverige och Finland under 1800-talet på grund av jakt. I Finland har arten dels återintroducerats, dels har individer vandrat in från Karelen.

Antalet skogsvildrenar i världen minskar snabbt, mycket på grund av illegal jakt. Den totala globala populationen beräknades åren 2013–2014 vara ca 4 300 individer, fördelad på Finland och Ryssland. Andra underarter av vildrenen minskar globalt, uppskattningsvis med 40 % de senaste 20 åren, vilket gjorde att IUCN rödlistade världens vildrensunderarter som ”sårbara” år 2015. Det finns därför internationella bevarandebiologiska skäl att återintroducera skogsvildren även till Sverige.

Genom att återintroducera arten i Sverige skulle risken att underarten dör ut minskas, samtidigt som den biologiska mångfalden skulle gynnas genom ett bibehållet och mer diversifierat betetryck. Skogsvildrenen kommer också att spela roll i ekosystemet som föda åt stora rovdjur samt vara av intresse för en naturintresserad allmänhet.

Visent

Visent, Bison bonasus, fanns till för ungefär 6 500 år sedan i Sverige, och den försvann troligtvis på grund av jakt.

Samma öde väntade visenterna i resten av Europa. På grund av jakt utrotades visenterna i det vilda; de fanns bara i fångenskap. 1923 gjordes de första insatserna för att återintroducera visenter utifrån de som fanns i djurparker. Från att ha varit globalt utrotad går det nu bra för den vilda stammen visenter, tack vare återintroduktion av visenter runt om i världen: i Polen, Tyskland, Danmark, Frankrike, Nederländerna, Spanien, Tjeckien, Litauen, Ukraina, Bulgarien, Rumänien, Slovakien, Moldavien, Vitryssland, Lettland, Kirgizistan och Ryssland. Den globala populationen är uppskattad till cirka 6 500 individer.

Förutom att visenter kan hålla skogslandskapen betade bidrar de med sitt gödslande och trampande, vilket ger mikromiljöer med öppen sand eller jord, som också är till gagn för en lång rad andra arter. En återintroduktion till Sverige skulle troligtvis göra stor ekologisk nytta men har även en stor potential för naturturismen. Det finns tillräckligt med individer på nära håll i exempelvis Avesta visentpark, Skansen och Kolmården för att påbörja en svensk återintroduktion av visenter.

Svart stork

Den svarta storken (*Ciconia nigra*) är en stor, skygg fågelart som tidigare förekom i Sverige, men som sedan slutet av 1800-talet bedömts vara utdöd som häckfågel här. Arten finns fortfarande i delar av Europa och Asien, med kärnpopulationer i Central- och Östeuropa. Att arten försvann från Sverige berodde sannolikt på en kombination av faktorer: habitatförlust genom utdikning av våtmarker och avverkning av gammal skog.

Dessa orsaker är välkända hot mot stora fågelarter, och samma mekanismer har bidragit till försvinnandet av andra arter från det svenska landskapet.

Svart stork är en indikatorart för intakta, ostörda våtmarker och gamla skogar. Den lever av fisk, groddjur och smådjur i våtmarker och vattendrag, och den kräver stora, relativt ostörda skogsområden för att häcka. Genom att återintroducera arten kan man markera vikten av att bevara och restaurera dessa livsmiljöer. På så sätt fungerar återintroduktionen också som en drivkraft för att stärka hela ekosystem.

Dessa arter, visent, skogsvildren och svart stork, skulle berika den svenska naturen och visa att det går att jobba med naturen, för naturen. Det finns en hel del andra länder och projekt att dra lärdom av men riksdagen bör ge tillkänna till regeringen att utreda hur just dessa arter kan återintroduceras till Sveriges natur.

Naturen behöver ges tid och rum för återhämtning. Ursprunglig natur behöver skyddas från att förstöras, och skadad natur behöver repareras och restaureras. Hotade arter behöver få livskraftiga populationer.

För detta behöver riktad rådgivning göras, och svenska djurparker behöver anta en central roll i hur vi kan stötta upp de arter som idag befinner sig på randen till utrotning. Det har visat sig fungera i bland annat fallet med visenter, där djurparkernas bidrag och samarbete möjliggjorde att visenten som art överlevde i det vilda. Djurparker kan fungera som genetiska reservbanker och uppfödningssentrum för arter vars naturliga populationer är för små, fragmenterade eller helt utslagna. De har redan en bra grund för den infrastruktur som krävs – veterinärkompetens, stamböcker och internationella samarbeten genom nätverk som EAZA (European Association of Zoos and Aquaria). Det möjliggör en riktad avel, och individer kan förberedas för återintroduktion i vilt tillstånd i samarbete med myndigheter och forskningsinstitutioner. Men för att det ska ske krävs dock att staten formellt inkluderar djurparkerna i arbetet med att uppfylla restaureringslagen och underlättar tillståndprocesser för återintroduktion. Djurparkerna själva kan å sin sida åta sig att utveckla fler rena bevarandeprogram, med tydligt fokus på att förse framtida restaureringsinsatser i Sverige med genetiskt starka och ekologiskt förberedda individer.

Rebecka Le Moine (MP)

Katarina Luhr (MP)

Amanda Palmstierna (MP)